

Dávid István

Az orgonaépítés története Erdélyben – I.*

A következő történeti áttekintéssel azt kívánom bemutatni, hogy Erdély orgonaépítészete mennyire tartozott Európához, mennyiben volt kelet-közép-európai, és hogyan balkanizálódott az utóbbi 70–80 évben.

Dávid István Székelyudvarhelyt született, Kolozsvárt végezte orgonaművészi tanulmányait. 1988 óta a nagykőrösi református templom orgonistája; a Károli Gáspár Református Egyetem 1990-ben alakult Nagykovácsi Tanítóképző Főiskolájának tanára; az Organa Transsylvania Alapítvány alapítója.

Az adatokat erősen megválogatva, elsősorban az orgonaépítés fejlődésének kiemelkedő pontjait mutatom be a nevezett területen. Azonnal felvetődik a kérdés: Erdély – mint földrajzi és történeti fogalom – milyen értelemben használható az orgonaépítészet tárgyalásakor? Ha az orgonaépítés kezdetivel foglalkozunk, mely a XIII. században bevándorolt szászokhoz kötődik, csak a történelmi Erdélyről beszélhetünk (Brassó, Szeben, Beszterce vidéke). A kölcsönhatásokkal illetve a magyar-székely orgonaépítők XVIII–XIX. századi térnyerésével kapcsolatban már a Királyhágóig terjedő területet vizsgálhatjuk. A gazdasági lehetőségek beszűkülése és az orgonaépítés elsoványodása kapcsán viszont már a mai, földrajzi-politikai értelemben vett Erdélyről kell szólni (beleértve a Bánságot, a Partiumot stb.) Fontos tudatosítani azt is, hogy míg Írország a legnyugatibb peremvidék, az európai orgonaépítésnek a legkeletebbre lévő határvidéke éppen ez a terület. A Kárpátokon túl nem találunk liturgikus használatban lévő orgonákat, kivéve a Csángóföldet. A csángók, akikről azt igyekeznek bizonyítani, hogy soha nem voltak magyarok és semmi közük a magyarokhoz – noha római katolikusok! –, templomi liturgiájukban orgonákat használnak. E népcsoport tehát a saját nemzetiségi hovatartozását bizonyítja ezáltal. Ugyanígy a nyugati kultúrkörhöz való kötődést jelzi az orgona a nyugati kereszténység és az ortodoxia illetve az iszlám egész törésvonalán, Finnországtól (Karéliától), a Baltikumon, Lengyelországon, a Felvidéken, Kárpátalján át egészen a Délvidékig.

Ezért tehát nem csak erdélyi, nem csak magyar vagy német, hanem összeurópai kulturális probléma, hogy a szászok távozásával az erdélyi orgonakultúra végveszélybe került. Úgy érzem és remélem, hogy ez Európa-szerte mindinkább tudatosodik.

Előljáróban néhány támpontot említek arra vonatkozóan, hogy hol és miként kapcsolódik Erdély az európai orgonakultúrához. Gondoljunk itt először arra, hogy Gyulafehérvár fejedelmi udvarának zenei élete egykor európai szintű volt. Girolamo Diruta Il Transilvano ('Az Erdélyi') című kiadványa, az első orgonaiskola, Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem támogatásával jelent meg, s a szerző az erdélyi főúrnak ajánlotta.

* Az országos orgonás műemléki konferencián, 1993. október 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata

A másik: több hatalmas orgona felépülte Erdély területén, amelyek a maguk korában az élvonalat képviselték. Az egyik a *nagyszebeni*. (1. ábra) Itt Johannes Vest 1673-ban egy 36 regiszteres orgonát épített fel, amely az akkori Magyarország, tehát nyilván Kelet-Középeurópa legnagyobb hangszere volt. Az 1673. szeptember 3-án a szebeni Stephanus Jüngling kiadónál megjelent Beschreibung der neuen Orgel nach des Meisters eigener Information alapján rekonstruálható az azóta lebontott hangszer diszpozíciója:**

Manual

1. Gross Principal 8'
2. Salicional 8'
3. Quintaden 8'
4. Gemshorn 8'
5. Posaun 8'
6. Octav Principal 4'
7. Quint 3'
8. Holflöt [így!] 4'
9. Spielflöt 4'
10. Mixtur 2'
11. Zimbel
12. Subbass a manuál számára: Gedeckt 16'
13. Grossflöt 8'
14. Pauck

Brust-Positiv

15. Principal 2'
16. Octav 1'
17. Spielflöt
18. Zimbel
19. Mixtur 1/2'

Rück-Positiv

20. Principal 4'
21. Koppel 8'
22. Octavflöt 4'
23. Octav Principal 2'
24. Super Octav 1'
25. Quint 3'
26. Mixtur 1/2'
27. Salicional 4'
28. Regal 8'
29. Tremulant
30. Guckguck
31. Vogel-Gesang

Pedal

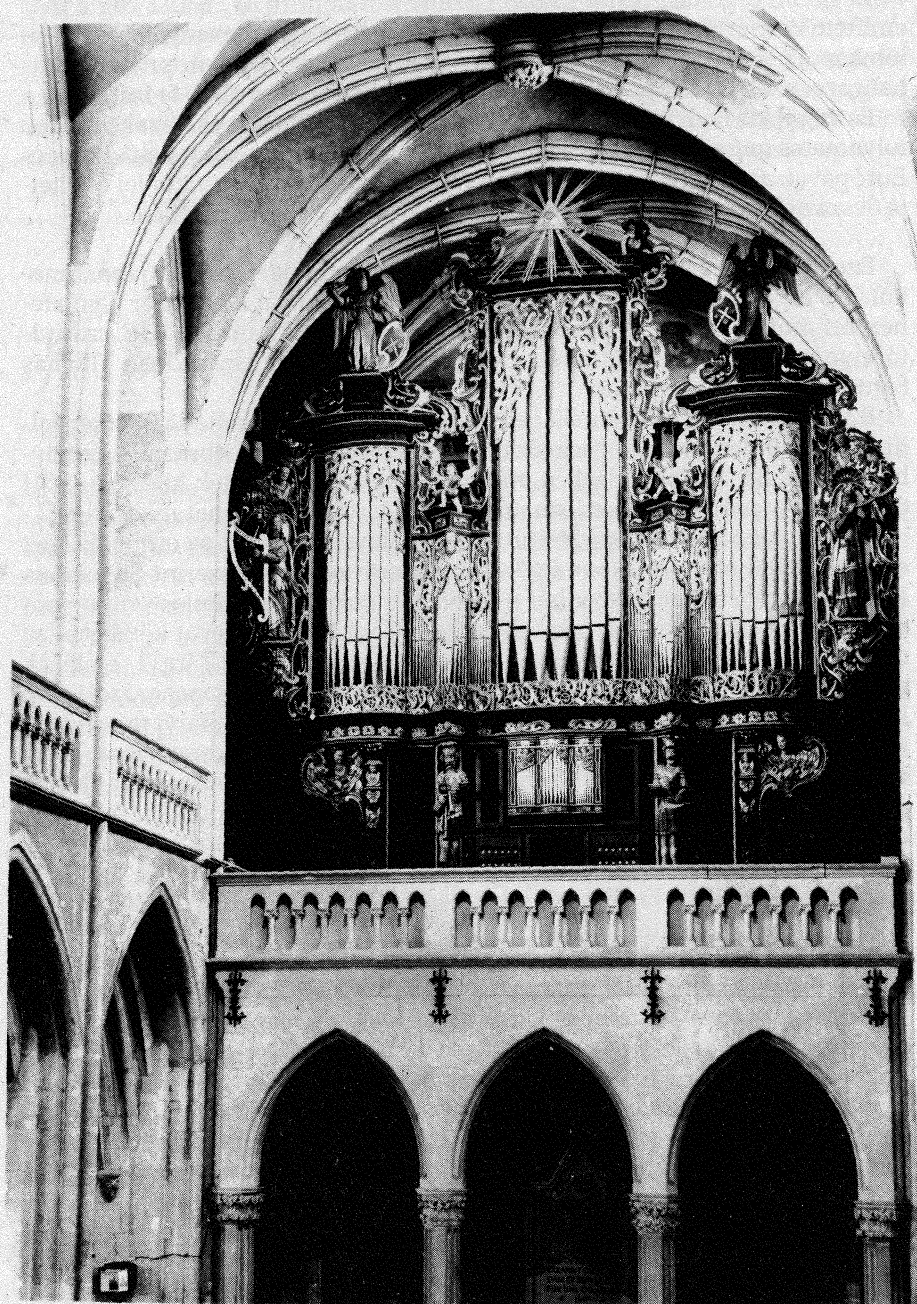
32. Subbass offen 16'
33. Octav 8'
34. Pomord 16'
35. Holflöt 8'
36. Quintaden 16'
37. Posaun 8'
38. Rausch-Pfeifen 3'
39. Octav-Holflöt 4'
40. Mixtur 4'

Ugyancsak európai jelentőségű hangszer a brassói Fekete templom négymanuális, 63 regiszteres orgonája, mely 1836–1839 között épült. Nem erdélyi mester, hanem a berlini Carl August Buchholtz készítette, akinek ez a legnagyobb máig változatlanul maradt alkotása.

Két XX. századi orgonaépítést említsünk még meg: az egyik a marosvásárhelyi kultúrpalotának 1913-ban épült hangszere, amely abban az időben az ország legmodernebb hangversenytermi orgonája volt. Ma is elfogadhatóan működik és fontos szerepe van a város zenei életében. A másik Erdély máig

** Hans Klotz (*Über die Orgelkunst der Gotik, der Renaissance und des Barock*. Kassel 1975. 350) Erich Müller („Die alte Orgel in der Evangelischen Pfarrkirche zu Hermannstadt“, *Festschrift Johannes Bichle*. 1930. 31) nyomán azt írja, hogy a szebeni Vest-orgona kétmanuális volt, a Brustwerk sípjait a főműről lehetett megszólaltatni s a szellőadán a legnagyobb síp 2' volt. Az általam közölt diszpozíció Bickerich tanulmányában jelent meg, sajnos hivatkozás nélkül. Tekintve, hogy ő a Fekete templom leghíresebb tudós orgonaművésze volt, valószínűnek tartom, hogy előtte olyan források is megnyíltak, melyek mások számára nem voltak hozzáférhetőek. A hárommanuális változatot Herman Binder sem cáfolja.

1. ábra. Hermannstadt/Nagyszeben/Sibiu, Johannes Vest (1673).
(Fotó: Buzogány Dezső)

legnagyobb orgonája: 1914–15-ben építette a frankfurti W. Sauer cég a már említett Vest-orgona feláldozásának árán. A nagyszebeni evangélikus templomban az 1673-as homlokzat mögött egy 80 regiszteres elektropneumatikus hangszer szól. Ez a csúcspont, és egyben a fordulópont is. 1915-öt írunk!

És végül, de nem utolsó sorban, a szászság bevándorlása és a szakemberek folyamatos migrációja révén alakulhatott ki a harmadik – ezúttal élő – kapocs Európával: az erdélyi orgonakultúrát a szász kultúra virágoztatta fel és éltette évszázadokon át. Ez került leginkább veszélybe az utóbbi időben.

Ezek után vázoljuk fel időrendben az erdélyi orgonaépítés főbb mozzanatait. Az orgona liturgikus használatának erdélyi nyomai legelőször Gyulafehérvárt mutathatók ki. A püspökség kántorainak névsora már a XIII. századtól nyomon követhető: Albertus, Gregorius, majd a XIV. században Thomas Santus, Michael Benedictus.

E kor hangszereinek formáját egy 1367-ben készült iniciálé segít elképzelni, mely minden valószínűség szerint a legkorábbi orgonaábrázolás Erdélyből: a Gyulafehérvári kódexben, melyet Pozsonyban festettek ki és ma is ott őriznek, egy portatívot (hordozható orgonát) tartó alakot láthatunk.

A szász lakosság letelepedése után már oklevelek említik az orgonákat, az elsőt 1350-ből *Nagyszebenben*. Egy 1367-ből származó irat szerint Stephanus Renispingar – szintén Szebenből – orgonát épített a leleszi kolostortemplom számára, s a kifizetett összegben felül még 40 forintot s egy lovat követelt – az orgonatörténetírás szerencséjére, a perirat megmaradt. Tárgyi emlékek ugyan nem maradtak ebből az időből, viszont egy másik orgonaábrázolás keletkezési ideje szintén erre az időszakra tehető: a nagygalambfalvi református templom 1970-ben feltárt falképeinek egy része Mária megkoronázását ábrázolja zenélő angyalok kíséretében. A három részből álló freskó formai jegyei azt mutatják, hogy festőjük igen jól ismerte a korabeli miniatúrákat. A második kép bal oldalán kilencspíú portatívon játszó alak látható, világos virágszirmokkal díszített ruhában.

A XV. században Erdély két nagy zenei központja Brassó és Szeben. Az „Acta Scriptores Rerum Hungaricorum” egy moldvai (!) „Magister Nicolaus”-t említ, aki 1425-ben egy Brassó környéki – földvári – kántori állásra jelentkező fiatalembert vizsgáztatott. Később megtudjuk, hogy 1429-ben egy bizonyos Johannes Teutonicus lett Földvár kántora. Neve arra enged következtetni, hogy a Johannes nevű orgonista esetleg Németországból érkezett. A XV. századtól az orgonisták már a városok állandó alkalmazottai között szerepeltek, így nem csupán megemlítik őket a korabeli dokumentumok, hanem a fizetséget is részletezik, melyet alkalmanként kaptak, vagy állandó jelleggel folyósítottak nekik. Brassó egykori polgármestere, Valentinus Kraus barátjához, a bécsi Conrad Celteshoz írt levelében egy Brassó számára épített új orgonáról is hírt ad, melyet dicsérő jelzőkkel illet: „... quantum ad celaturae pulchritudinem a me ante hac non visum, neque quantum ad sonoritatem et vocum varietatem a me auditum” („... ami díszítésének szépségét illeti, soha még ilyet nem láttam, sem ami a hangját és sípsorainak változatosságát illeti, nem hallottam ...”). Sajnos az orgonista neve ismeretlen marad, a levél csupán annyit árul el, hogy Bécsben tanult a híres Joseph Grünpecknél és ma-

gasszintű tudása „suo magistro arte non inferior – nem csekélyebb a mesterénél”. Ismerjük viszont a XVI. század első felének kimagasló brassói személyiségét, Hieronymus Ostermayert, akinek fizetése a Honterus-iskola rektorának fizetésével volt egyenlő. A messze földön híres organista egy elszámolás szerint hangversenyéért 1545 augusztus 15-én egy forint fizetést kapott. Mint köztisztviselőben álló zenész hunyt el 1561-ben.

*„Anno MDLXI
meghalt Hieronymus Ostermayer úr,
aki Klein Scheurenben [így!] született.
E város organistája volt,
sohasem ivott sört és bort.
Tudós volt, a jóra képes,
s immár a mennyben énekes.”*

– szól magyarra fordítva a halotti jelentés.

A XVI. századtól kezdve egyre nagyobb szerep jutott Beszterce városának is. Gazdaságilag és politikailag megerősödve, egyre több céh és mesterség – így az orgonaépítő tevékenység – virágzott fel a városban. Ezen a téren Kolozsvárt és Gyulafehérvárt is megelőzte. Az Erdély városaival kialakított kapcsolatain kívül szoros szálak fűzték Moldvához valamint a lengyel városokhoz. Fejlett kereskedelme serkentően hatott művelődésére is. Magas igényekre vall, hogy a város zenészei, organistái néha az orvosoknál is nagyobb fizetést kaptak. Korabeli feljegyzések a városi alkalmazottak között említést tesznek különböző hangszerek javításához értő mesteremberekről is. Jellemző például, hogy az 1549-ben Izabella királynővel látogatóba érkező János Zsigmond trónörökös egy 40 forint értékű portatívet kapott ajándékba a várostól. Később szintén ő az, aki – egy 1569-ben kelt levél szerint – besztercei mesterhez küld egy hordozható orgonát javíttatni. Báthory István regálját és hibás virginálját is ide küldte Gyulafehérvárról; tehát akkortájt itt folyhatott a legfejlettebb hangszerjavító tevékenység Erdélyben. Beszterce igyekezett felzárkózni a nagy orgonakultúrával rendelkező lengyel városok, Krakkó, Lemberg, Lublin mögé, állandó kapcsolatot tartva fenn ezekkel. Nem csoda hát, hogy 1570-ben egy lemergi mester, Jacob Leidens (Laetus) készítette el a város új orgonáját. Peter Stenzel 1568-ból származó levele már tudósít az orgona felépítésének előkészületeiről. Megemlíti, hogy ismer Lembergben egy igen jól képzett mestert, akit a beszterceiek figyelmébe ajánl és akinek egy szépen sikerült orgonáját is megtekintette. Besztercén ekkor már volt két másik orgona is, melynek alkatrészeit felhasználták az új orgona építésénél. A munka 700 aranyforintba (Gulden) került, s eredményeként megszületett a legkorábbi kétszekerényes, hátpozitívval épített orgona Erdélyben.

A XV. és XVI. században már az egyházenében fontos szerepet jutott az orgonának. A katolikus liturgia ezt nagymértékben megkívánta és segítette is; a fokozatosan önálló sodó orgonajáték Erdélyben is fölvirágzott. Új műfajok jelentek meg, akár csak Európa-szerte, s az orgona liturgián kívül, önállóan is megszólalt. A fejedelmi udvar híre sok neves művészt vonzott, akik közül néhány végleg Erdélyben maradt. A Brandenburgi Katalin kíséretével ér-

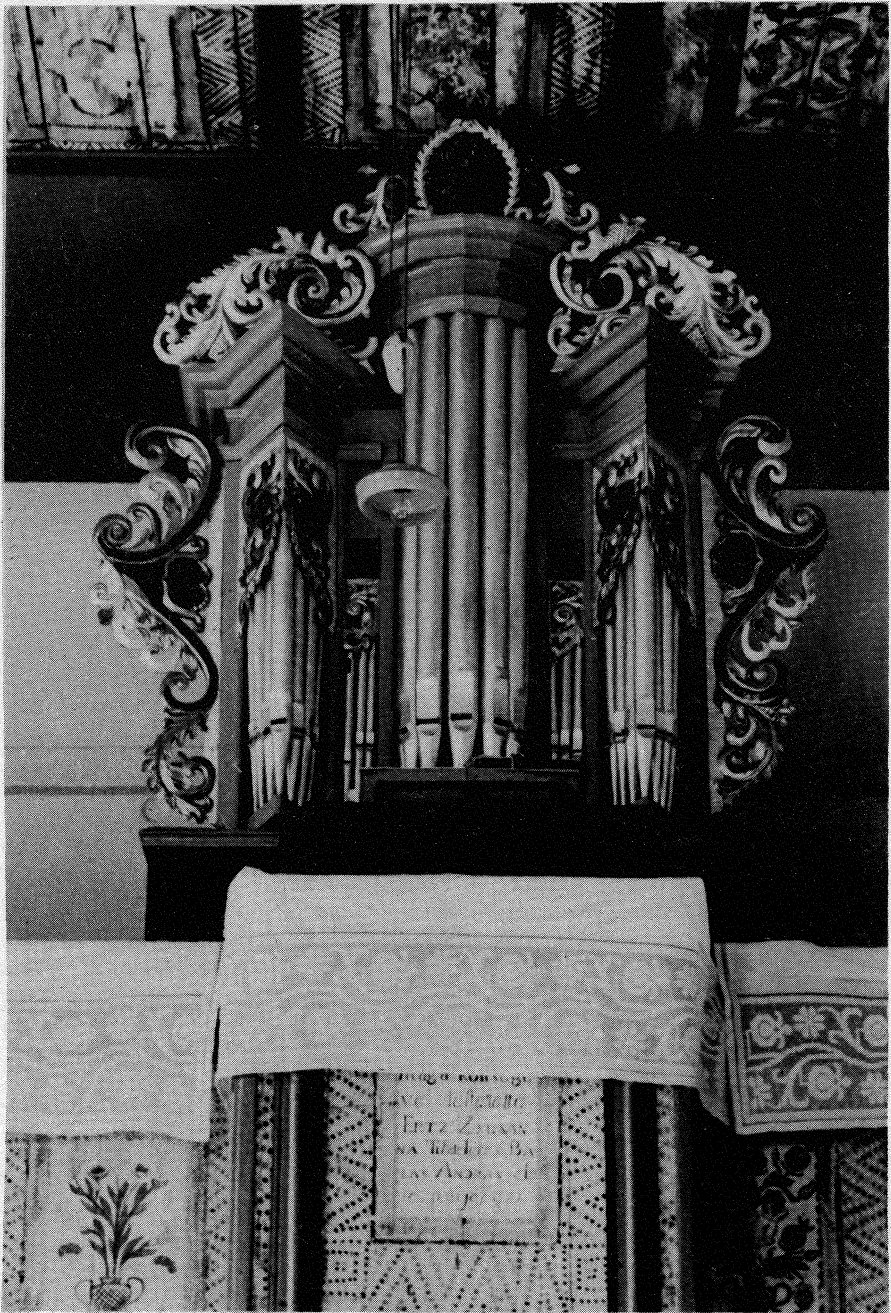
kező Andreas Michael Hermann először udvari orgonistaként működött Bethlen Gábor idejében. Később egy brassói hangversenye alkalmával annyira fellelkesítette a hallgatóságot, hogy azok nyomban meghívták – igen előnyös feltételek mellett – városi orgonistának. Az udvari szolgálattól nagyon nehezen mentették föl, de a brassóiak fáradozásait végül is siker koronázta. Mint orgonista 11 évig, 1637-ig működött, de utána városbíróként továbbra is jelentős szerepet vállalt a környék kulturális életének alakításában.

A XVI. és XVII. században az is kivételes értékelésnek számított, ha valakit zenei tevékenysége elismeréseként birtokkal jutalmaztak és a nemesség sorába emeltek. János Zsigmond az akkori Európa leghíresebb lantosát, Bakfark Bálintot Alsógárdon birtokkal ajándékozta meg, Dombói Székely János kántor, énekes, orgonista és hárfás pedig I. Apafi Mihálytól kapott nemességet 1684-ben. Székely címerében a hordozható orgona képét is megörökítette a festő: „az orgona előtt látjuk állani magát Székely János kántor és orgonista uramat, ... az orgona túlsó oldalán a fehér posztóruhás, fekete csizmás egyházi a fújtatót húzza”. (2. ábra)

2. ábra. Dombói Székely János címere (1684).

3. ábra. A kolozsvári evangélikusok első orgonája (1697),
ma a győrővásárhelyi református templomban. (Fotó: Buzogány Dezső)

A következőkben néhány szóval térjünk ki arra, hogy az erdélyi protestáns egyházak miként viszonyultak az orgona liturgikus használatához. Mint ismeretes, a katolikus egyház gazdag és változatos zenei gyakorlatához képest a protestantizmus bizonyos irányzatai csökkentették a zene liturgiai szerepét, s így a puritán egyházi felfogás eredményeként a templomi zenélést Erdélyben is elítélték. (3. ábra) Kivételt jelentettek az evangélikus szászok. A reformációnak tehát direkt hatása volt a zenei élet alakulására, éppen az orgonák és egyéb hangszerek liturgikus használatával kapcsolatos viták és tiltások miatt. Az 1619-es küüllővári zsinat határozataival szemben például magának Bethlen Gábor fejedelemnek kellett megvédenie a zene tekintélyét. Csak ezért nem került sor arra, hogy büntetés terhe alatt megtiltsák bizonyos hangszerek világi használatát – a templomokból azonban kategorikusan kizárták azokat. Ezzel az erdélyi kálvinista egyház végleg lemondott a kóruszenekari művészet liturgikus alkalmazásáról. Érdekes, hogy a református fejedelem nem osztotta az orgonát ellenzők nézeteit. Élete utolsó éveiben a gyulafehérvári székesegyház orgonájának felújítása is foglalkoztatta, de annak elkészültét már nem érthette meg. Halálakor (1629) özvegye, Brandenburgi Katalin – engedve az orgonaellenes egyházi vezető emberek rábeszélésének – a püspök és a zsinat nagy örömeire leszereltette azt, és a szebeni szász lutheránusoknak ajándékozta.

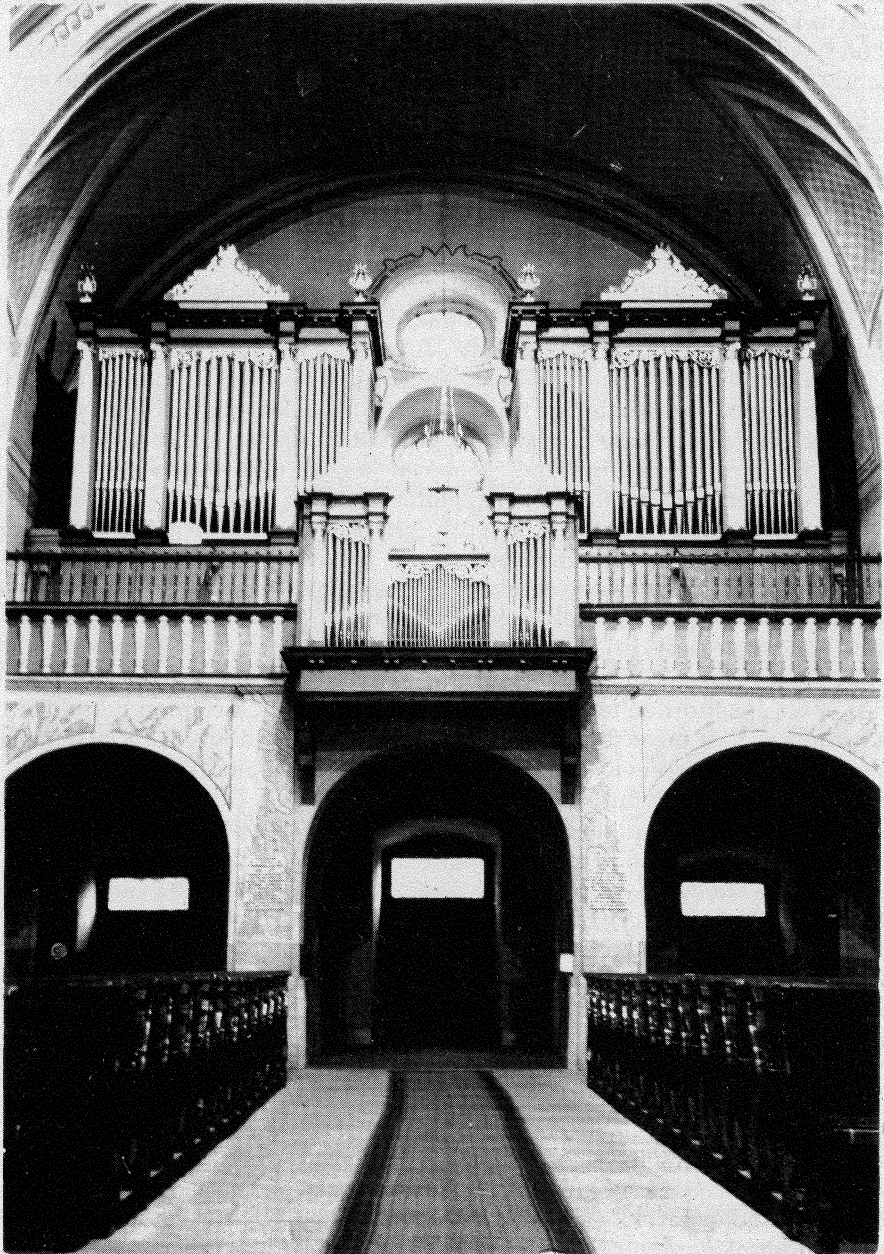
Az orgonát ellenzők táborának élén Geleji Katona István, a fejedelmi udvar papja, majd 1633-tól Erdély református püspöke állt, aki így vélekedik az orgona használatáról az 1636-ban megjelent Öreg Graduál előszavában: „... ha az újtestamentomi ecclesia hétszáz esztendők alatt ... az orgonának bőgések ... nélkül ellehetett, most immár annál inkább ellehet. ... Jobb volna azért azokat a nagy tömlőjű furulyákat és sok süvöltőjű fuvokot, ahol vagynak is, a templumokból kihányni és az kovácsok műhelyében adni”. Ezt megelőzően pedig már komolyabb hangszerek is szóltak Erdély templomaiban. Az obszerváns ferencesek kolostortemplomai közül Marosvásárhelyt (1525), Kolozsvárt (1534) és Medgyesén (1535) készültek ilyenek. Nagy Szabó Ferenc Krónikája szerint Marosvásárhelyt a XVI. század elején „a vártemplomnak olyan szép orgonája volt, melynek párja egész Erdélyországban nem találtattott”. Ez az orgona az 1601–1602 közti dúlások alkalmával pusztult el. A kolozsvári Farkas utcai – akkor még ferences – templom orgonájáról az első adat 1534-ből származik. Ekkor Kassai Bonaventura volt az „orgonás”. Ebből az időszakból sajnos egyetlen hangszer sem maradt ránk. Nagyrésztük a felekezeti villongások során megsemmisült, vagy tűzvész áldozata lett.

Erdély keleti részén, a Székelyföldön, a betörő tatárok jelentettek veszélyt. Érdemes kissé elidőzni a reformációt megállító Hargitán túl, az erdélyi katolicizmus jelentős központjában, a XVI–XVII. századi *Csíkсомlyón*. A ferencsrendi kolostorban 1535-ben már volt orgona. Ekkor Bányai Ferenc a kántor és orgonista. Jó száz esztendő múltán Kájoni János szerzetes lett a környék zenei és orgonaépítő-tevékenységének meghatározó személyisége. 1629-ben született Jegenyén. Tanulmányait Csíkсомlyón végezte, majd Nagyszombatban fejezte be. Itt is szentelték pappá 1655-ben. Nem tudni kitől és mely úton szerezte kimagasló zenei műveltségét, de 1651-ben már orgonistaként működött.

dött. Somlyai Miklós rendfőnöksége alatt elindították az orgona alapos felújítását és kibővítését, s Kájoni – mint érdekelt fél – ennek a munkának egyik főszereplője és – szerencsénkre – megörökítője volt. Tőle tudjuk meg, hogy Somlyai házfőnök – maga is orgonista – az 1650-es évek elején Brassóban egy „szép Dupla Regált” vásárolt 50 forintért, majd kevéssel utána Krakkóból egy „szép Positivumot” hozatott Brassai Erhárd orgonistával 200 forintért. Később mindkettőt eladták és megvettek egy teljesen új „öreg”, azaz nagy orgonát – ugyancsak Brassóban. Ezt egy Johannes nevű eperjesi orgonaépítő készítette a prázsmári szászok megrendelésére, akik azt drágának találták s ezért inkább lemondtak róla. Kájoniék örvendtek neki – s mint írja – „azonnal megvettük 1050 forintért”. 1661. október 21-én, Csík teljes feldúlásakor a tatárok a somlyói templomot is felújították, s – Kájoni tanúsága szerint – „akkor ez az orgona is mind elégett volt”. A tatárdúlás után a templomot fokozatosan újrakepítették, de orgonát anyagiak híján nem vásárolhattak. Kájoni viszont nagyon nélkülözte, így végső szükségben nekifogott az orgonaépítésnek: „A romlás után, *pro gloria Dei* megcsináltam ujjólag, helybenállítottam, felépítettem és megcorrigáltam”. 1664-ben készült el a munkával. Tudjuk, hogy 1681-ben még bővítette, „megújította egy szép pedállal és egy *positivumot* készített a magyar ének kíséretére”. A hangszer 1684-ben még változatlanul állt, további sorsa tudomásom szerint a következő: 1759-ben Bocskor Paulin házfőnök egy szláv orgonaépítővel megjavíttatta. Ekkor fedezték fel benne azt a deszkalapot, melyen Kájoni a 1664-es javítás részleteit megörökítette. 1779-ben Bocskor Ádám, a szeminárium régense feljegyezte, hogy a hangszert május hónapban a brassói Raab Jánossal javíttatták meg. Az 1802-ben épült új kéttornyú templomba is még ezt szerelték át. Simon Jukundián, a kántorképző igazgatója – Kájoni felfedezője és méltó utóda – 1879-ben megjegyzi, hogy ő nyolc évig orgonált még a Kájoni által épített orgonákon Szárhelyen és Csíksomlyón. Azóta mindkettőt kicserélték. De Csíksomlyón maradván: a ferences templom orgonája a múlt század közepéig nagyjából ebben a formában működött. Kolonics István 1858-ban egy új kétmanuálos orgonát épített, 24 változattal. (4. *ábra*) Ezt a temesvári Wegenstein cég Geyer József tervei alapján 1931-ben hárommanuálosra bővítette és pneumatikus traktúrával látta el. Az orgona jelenleg Kolonics kettős szekrényzetében működik, a mellvéden az újonnan (1931) készült pozitívval. Kájoni orgonaépítő tevékenységének pedig – tudtommal – sem Csíkban, sem máshol tárgyi bizonyítéka nem maradt. Izgalmas feladat lenne megcáfolni!

A XVII. század második felének két kiemelkedő orgonistája volt Daniel Croner Brassóban és Gabriel Reilich Szebenben. A felvidéki származású Gabriel Reilich 1665 és 1677 között mint „componist et organist” – Szebenben működött. Életéből kevés részlet ismert, viszont az ő idejében épült fel a már említett csodás barokk hangszer. Nyilván Reilich felvidéki származása és szebeni munkaviszonya teremtette meg a kapcsolatot egy felvidéki orgonaépítő – Johannes Vest – és a szebeni szász gyülekezet között. Bár az akkori erdélyi orgonaépítőknek már gazdag tapasztalatuk kellett legyen a nagy orgonák építésében is, a szebeni nagytemplom mérete különleges elvárásokat támasztott. Még egy érdekesség Vest személye körül: az 1630-ban Besztercebá-

4. ábra. Csíksomlyó/Șumuleu, Kolonics István (1858), Wegenstein (1931).
(Fotó: Páter Márk József szíves ajándéka)

nyán született mester, minden valószínűség szerint Eperjesen – az 1642–47 között épült evangélikus templomba – később orgonát épített. Valószínűnek látszik tehát, hogy ha a prázsmári szászok által megrendelt és 1659-ben Csík-somlyóra került orgonának építője „Johannes eperjesi mester”, az nem volt más, mint Johann Bartholomäus Motus vagy pedig Johannes Vest. Tény, hogy Vest Nagyszebenbe költözött, és mindössze másfél év alatt példaképet alkotott: feltételezésem szerint Kelet-Középeurópa egyetlen hárommanuális barokk orgonáját, mely meghatározta Erdélyben az utána következő orgonaépítés irányvonalát. Az azóta átépített hangszer, 2700 síppal, 6193 aranyfórintba került. Ezenkívül Vest 1680-ban, a segesvári evangélikus templom számára egy valamivel kisebb hangszeret készített (5. ábra), melynek belsejét a század elején szintén kicserélték. Több kisorgonát is épített, de bizo-

5. ábra. Schässburg/Segesvár/Sighișoara, Johannes Vest 1680.
(Fotó: Buzogány Dezső)

nyíthatóan tőle származó munka egészében nem maradt ránk, talán a küllőpócsfalvi, de ez még kérdéses. Elgondolkodtató viszont az a tény, hogy tevékenységi ideje éppen a legrégebb – még fellelhető – történeti orgonák építésének korával esik egybe. Vest tevékenysége két irányban is jelentős. Egyrészt minőségi hangszerei mágnesként vonzották az igényes muzsikusokat. Megjegyzem, hogy Szebenben ekkor már külön orgonista és külön kántorkarnagyi állás létezett. Nem kisebb személy, mint J. S. Bach egyik tanítványa, Peter Schimert költözött Erdélybe, miután tanulmányait befejezte Lipszében: „városi orgonista [lett] a szebeni evangélikus parochiális nagytemplomban, aki tanárának J. S. Bachnak vallomása szerint is egyike volt legjobb tanítványainak” – írták róla 1806-ban. Több mint negyven éven át, 1742–1785 között volt „director et organist”, s mint orgonaművész és zeneszerző nagy tekintélynek örvendett Erdély-szerte. A gyulafehérvári székesegyház orgonájának átvételére is őt hívta meg Batthyány Ignác 1783-ban.

Vest munkássága és „hagyatéka” hatalmas lendületet adott az erdélyi orgonaépítésnek. Munkájának folytatói Szebenben Joachim Fest, Martinus Hammer majd Johann Lang mesterek, de jól felszerelt központok alakultak ki máshol is. Berethalomban Georgius Wachsmann alapított műhelyt, majd fia, Georg Wachsmann lépett az örökébe. Szintén ekkor hallat magáról Segesvár és Medgyes. Az akkori segédek felszabadításuk után tovább szélesítették a kört. Ezenfelül a jó munkalehetőséget kínáló terület valósággal vonzotta a bevándorolni kívánó orgonaépítőket. Tehát érdemes volt akkor, abban a környezetben orgonaépítőnek lenni Erdélyben.

(A cikk második részét és a szakirodalmat a következő számban közöljük.)

HIRDETÉS

*Átépités miatt eladó: 32 változatú pneumatikus táskaladás **Angster orgona** (1933) (szerkezeti elemek, játszóasztal, 6 sípsor). **Cím:** 2750 Nagykőrös, Református Egyházközség, Szolnoki u. 5. Telefon / fax.: (53) 351-535.*